УДК 336:658.

Т.В. Бевз, студ. IV курс, гр. ЕП-33, ФЕМ
Науковий керівник – ст. викл. А.В. Оверчук
Житомирський державний технологічний університет

СУТНІСНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОБОРОТНІХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

На сучасному етапі розвитку економіки України питання формування та управління оборотними активами є надзвичайно важливими у напряму забезпечення достатнього рівня ліквідності, платоспроможності, прибутковості вітчизняних підприємств.

Проблеми методології формування оборотних активів потребують попереднього розгляду економічної сутності поняття «активи» та «оборотні активи», які, з одного боку, мають визначати сутність такого управління в сучасних умовах господарювання, а з іншого – його значення для забезпечення ефективного функціонування вітчизняних підприємств. Проблема уточнення визначення економічної суті вказаної категорії обумовлена змінами у фінансово-ринкових відносинах не лише на рівні підприємств, а й на державному рівні.

Дослідженню сутнісної характеристики щодо оборотних активів присвячені праці вітчизняних вчених-економістів: О.Авраменко, М.Білик, Я.Дропи, А.Золотарьова, С.Калабухової, О.Калініної, А.Карбовника, О.Коновалової, Л.Костирко, О.Лисої, В.Нусінова, В.Потій, І.Сікори, Л.Соляник, Р.Сороки, О.Терещенка, С.Чорної. Серед зарубіжних фахівців, які розглядали вказані питання необхідно назвати: М.Баканова, В.Бочарова, З.Боді, Є.Брігхема, Р.Брейлі, А.Гроппеллі, Дж.К.Ван Хорна, В.Ковальова, С.Майєрса, Р.Мертона, Б.Ніла, Р.Пайка, В.Палія, С.Росса, О.Стоянову, А.Шапіро, А.Шеремета. Але при цьому, дослідження щодо сутності оборотних активів дещо різняться та залишаються актуальними.

Поняття оборотні активи зустрічається в економічній літературі приблизно з початку минулого століття. Термін «оборотні активи» трактувався по-різному, залежно від етапів розвитку економіки. В умовах адміністративно-командної системи поширеним було досить вузьке поняття «оборотні кошти».

З початку 50-х років між вченими-економістами виникла дискусія щодо доцільності застосування відповідних термінів, у результаті чого з'явилися багато конкуруючих понять і визначень оборотних коштів. Так, наприклад, В.П. Дяченко стверджує: «Вартість оборотних фондів і фондів обігу складає в сукупності оборотні засоби підприємств». У підручнику політичної економії 1954 р. подано таку дефініцію: «Виробничі оборотні фонди і фонди обігу у їх сукупності складають оборотні засоби підприємства». М.М. Усоскін уточнює це визначення: «сукупність оборотних фондів і фондів обігу у їх грошовому виразі складає оборотні кошти підприємства».

Взагалі на сьогодні не існує єдиної думки щодо економічної сутності поняття «оборотні активи». К.С. Мельничук визначає оборотні активи як грошові кошти та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

На думку Головченка, оборотні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес протягом одного операційного (виробничо-комерційного) циклу.

Поняття «оборотний капітал» та «оборотні активи» часто використовуються як синоніми, хоча оборотні активи у процесі виробничої діяльності підприємства споживаються і витрачаються, на відміну від оборотного капіталу, що лише авансується. Але слід зазначити, що на капітал перетворюється не весь обсяг авансованих грошових коштів, а лише той, що забезпечує економічний, соціальний або екологічний ефект.

Погоджуючись з думкою О.П. Пархоменка, хибність ототожнення оборотних активів з оборотними коштами полягає в тому, що загальноприйнятий поділ оборотних коштів на оборотні фонди та фонди обігу не враховує такої складової господарських засобів підприємства, як короткострокові фінансові вкладення. До оборотних активів належать як матеріальні, так і грошові ресурси, тому поняття оборотних активів є дещо ширшим, ніж поняття оборотних коштів.

Р.Брейлі та С.Майєрс у своїй праці «Принципи корпоративних фінансів» застосовують поняття «оборотні активи», «короткострокові активи», «поточні активи» (current assets). На їх думку, поточні активи (короткострокові активи, оборотні активи) – це такі активи, які компанія в найближчому майбутньому збирається перетворити в грошові кошти. На нашу думку, представлене визначення є не зовсім коректним, оскільки грошові кошти включаються до складу оборотних активів. Так, науковці до оборотних активів відносять грошові кошти, короткострокові цінні папери, рахунки до отримання, запаси сировини та готової продукції.

Аналогічне зауваження можна зробити і щодо визначення поняття «оборотні активи» представленого Зві Боді та Робертом Мертоном у підручнику «Фінанси»: «...суми грошових коштів компанії та всі інші

статті балансу, які протягом року передбачається перетворити в гроші». Це визначення характеризує, що «грошові кошти» належать до складу оборотних активів підприємства, але не є його грошима. Автори різницю між поточними активами та поточними зобов'язаннями називають чистим оборотним капіталом.

Подібним до визначення поняття «оборотні активи» представленого Зві Боді та Робертом Мертоном є трактування М.Н. Крейніної, за яким оборотні активи – це мобільна частина майна підприємства, тобто вся вартість тих оборотних активів, які при нормальних умовах роботи протягом року (або навіть більш коротшого періоду в межах року) перетворюються в грошові кошти в результаті отримання виручки від реалізації, обігу цінних паперів і т. п. У даному визначенні акцентується увага на терміні використання оборотних активів, але також грошові кошти не розглядаються як складова оборотних активів.

Відомий економіст Ален Шапіро розкриває склад поточних активів. До них він відносить грошові кошти (cash), вкладення в цінні папери (marketable securities), рахунки до одержання (accounts receivable), запаси (inventory). Різницю між поточними активами (current assets) та поточними зобов'язаннями (current liabilities) науковець називає чистим працюючим капіталом (net working capital). Дослідник підкреслює, що управління чистим працюючим капіталом передбачає прийняття рішень як за поточними активами, так і за поточними зобов'язаннями. Його точку зору підтримує український дослідник корпоративних фінансів професор В.М. Сутормінa.

Белверд Нідлз значну увагу приділяє поділу поточних (оборотних) активів на ліквідні (гроші, короткострокові інвестиції, дебіторська заборгованість та векселі до отримання) та менш ліквідні (запаси). Такої ж думки дотримується вітчизняний дослідник з питань фінансового рахівництва Н.С. Рязанова. Виділення дебіторської заборгованості у складі оборотних ліквідних активів пояснюється тим, що на підприємствах передбачають отримати кошти від дебіторів за продукцію у найближчому майбутньому. Однак вітчизняна практика свідчить про те, що значна частка дебіторської заборгованості не погашається вчасно, а тому не може розглядатися у складі оборотних ліквідних активів. Це підтверджують і значні обсяги простроченої дебіторської заборгованості у балансах підприємств.

А.А. Мазаракі, Н.М. Ушакова, Л.О. Лигоненко в своїй праці «Економіка торговельного підприємства» ототожнюють поняття поточні активи та обіговий капітал. На їхню думку, поточні активи або обіговий капітал обслуговують поточну господарську діяльність підприємства, змінюють у її ході свою матеріально-речову форму та переносять вартість на продукцію підприємства.

Правильно і детально, з нашого погляду, розкрито економічну сутність оборотних активів І.О. Бланком у науковій праці «Управління активами». Під оборотними (поточними) активами автор розуміє сукупність майнових цінностей підприємства, які обслуговують його поточну виробничо-комерційну діяльність і повністю споживаються протягом одного операційного циклу. Але на нашу думку, у даному визначенні доцільніше було б акцентувати увагу не на операційному циклі, а на терміні їх використання. Так, поточні фінансові інвестиції включаються до складу оборотних активів, але участі в операційному циклі не беруть.

Підсумовуючи сучасні підходи до змісту категорії «оборотні активи», можна зробити такі основні висновки: 1) оборотні активи є найбільш мобільною складовою всіх активів підприємства; 2) оборотні активи постійно повинні відновлюватися та підтримуватися на достатньому рівні; 3) оборотні активи мають узгоджуватися з обсягом поточних зобов'язань; 4) оборотні активи мають приносити підприємству економічні вигоди (шляхом забезпечення ліквідності, платоспроможності, прибутковості); 5) управління оборотними активами слід здійснювати в процесі операційної, фінансової та інвестиційної діяльностях. На підставі проведеного аналізу та узагальнення наукових підходів, сутність категорії «оборотні активи» пропонується викласти у такій редакції: оборотні активи – це мобільна частина активів підприємства, яка використовується протягом одного року у процесі операційної, фінансової, інвестиційної діяльності з метою отримання економічних вигод.